

Ткачук Анжеліка Олегівна

доктор філософії в галузі права,

доцент кафедри цивільного процесу

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Tkachuk Anzhelika

PhD in Law,

Associate Professor of Civil Procedure Department

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: 0000-0002-3380-2427

DOI: 10.25313/law-2026-3-97-20

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

ABUSE OF PROCEDURAL RIGHTS AND FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF CIVIL PROCEDURE

Анотація. Вступ. Зловживання процесуальними правами є особливим видом цивільного процесуального порушення, де реалізація наданих законом процесуальних прав (вихід за межі їх здійснення) відбувається з метою перешкоджання судовому розгляду справи. Така модель поведінки порушує ряд принципів цивільного судочинства: добросовісності, диспозитивності, рівності, змагальності, співпраці між судом та сторонами процесу, справедливого судового розгляду та правової визначеності.

Мета дослідження полягає у визначенні на підставі чинного цивільного процесуального законодавства, практики його застосування та наукових напрацювань щодо проблеми зловживань процесуальними правами, меж здійснення процесуальних прав з урахуванням вимог фундаментальних засад цивільного процесу. Це сприятиме повнішому розумінню змісту поняття зловживання процесуальними правами та, як наслідок, спростить процес кваліфікації недобросовісної процесуальної поведінки.

Матеріали і методи. У статті при опрацюванні законодавства, судової практики та фахової літератури застосовувалися загальнонауковий діалектичний метод, метод аналізу та синтезу, формально-логічний та логіко-юридичний методи.

Результати. Встановлено, що нормативно закріплений принцип заборони зловживання процесуальними правами охоплює як активну складову – сумлінну, послідовну та відповідальну поведінку учасників судового процесу, так і негативну складову – стриманість від недобросовісної поведінки. Доведено, що зловживання процесуальними правами завдає шкоди приватним інтересам учасників процесу та публічним інтересам правосуддя. Обґрунтовано обмеження дискреційності суду при виборі адекватних прісичних або компенсаторних санкцій за зловживання процесуальними правами.

Перспективи. В продовження теми зловживання процесуальними правами у співвідношенні з принципом добросовісності запропоновано дослідження нових форм прояву недобросовісної поведінки, що виникають із застосуванням підсистеми «Електронний суд».

Ключові слова: цивільне процесуальне право, цивільне процесуальне порушення, засади цивільного судочинства, цивільні судові спори, межі здійснення прав, недобросовісна процесуальна поведінка, ускладнення судового розгляду, шкода.

Summary. Introduction. Abuse of procedural rights is a special type of civil procedural violation where the exercise of procedural rights granted by law (going beyond their exercise) is committed with the intention of obstructing litigation. This model of behavior violates a number of principles of civil procedure: good faith, discretion, equality, competition, cooperation between the court and the parties to the process, fair trial and legal certainty.

The purpose of the study is to determine through the current civil procedural legislation, the practice of its application and scientific studies on problem of abuse of procedural rights, the limits of procedural rights realization taking into account the requirements of the fundamental principles of civil procedure. This will contribute to better understanding of the content of the concept of abuse of procedural rights and as a result, simplify the process of legal assessment of dishonest procedural behavior.

Materials and methods. The article used the general scientific dialectical method, analysis and synthesis methods, formal-logical and logical-legal methods when studying legislation, judicial practice and professional literature.

Research results. It was established that the regulatory principle of prohibition of abuse of procedural rights covers both the active component – conscientious, consistent and responsible behavior of participants in the judicial process, and the negative component – abstinence from dishonest behavior. It was proved that abuse of procedural rights damages the private interests of participants in the process and the public interests. The limitation of the court discretion in choosing adequate preclusive or compensatory sanctions for abuse of procedural rights was justified.

Prospects. Continuing the topic of the abuse of procedural rights in relation to the principle of good faith, a study of new forms of expression of dishonest behavior that arise with the use of the “Electronic Court” subsystem is proposed.

Key words: civil procedural law, civil procedural violation, fundamental principles of civil procedure, civil litigation, limits to the exercise of the rights, dishonest procedural behavior, complication of litigation, damage.

Постановка проблеми. Дослідження питання зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві попри зміни в процесуальному законодавстві, що спрямовані на вдосконалення змагальної моделі, досі складає науковий інтерес. Це зумовлено, зокрема, цифровізацією процесу, що разом з тим розширює і варіативність нових форм прояву зловживань процесуальними правами недобросовісними учасниками судового процесу. Використання наданих законом процесуальних можливостей для маніпулювання судовою процедурою порушує ряд принципів, таких як добросовісності, диспозитивності, рівності, змагальності, співробітництва суду і сторін, справедливого судового розгляду та правової визначеності. А тому розгляд в даній статті зловживання процесуальними правами через призму базових принципів цивільного судочинства має поглибити розуміння такого явища та спростити процес відмежування судами правомірної поведінки від нових форм прояву зловживань, що необхідно для утвердженню даних принципів та підвищення якості судового процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі проблемі зловживання процесуальними правами приділяється достатньо уваги, зокрема, щодо особливостей правової регламентації, критеріїв кваліфікації процесуальних зловживань та способів протидії їм. В контексті ж порушення окремих принципів цивільного судочинства, таких як добросовісності, диспозитивності, справедливості судового розгляду, присвятили свої праці Н. І. Атаманчук [1], І. А. Боровська [2], Р. Ф. Гонгало [3], В. А. Кройтор [4], А. О. Монаєнко [1], Я. І. Панаїд [5], Н. Ю. Сакара [6], Д. В. Черемнов [7]. Незважаючи на ґрунтовні дослідження у цьому напрямі, відсутнім є комплексне дослідження, на що націлена дана стаття.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основним завданням статті є з використанням правової доктрини, чинного законодавства та судової практики, що стосуються проблеми зловживання процесуальними правами, обумовити

межі здійснення процесуальних прав через співвідношення зловживання процесуальними правами з окремими принципами цивільного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Про актуальність дослідження зловживання процесуальними правами свідчать положення статті 44 Цивільного процесуального кодексу України [8] (далі — ЦПК України), що набули чинності 15 грудня 2017 року з прийняттям нової редакції кодексу. Так, було вперше закріплено принцип недопустимості зловживання процесуальними правами. Законодавець дотримується єдиної концепції протидії зловживанню процесуальними правами в різних видах судочинства, тому аналогічні положення про добросовісне користування процесуальними правами містяться в статті 43 Господарського процесуального кодексу [9], статті 45 Кодексу адміністративного судочинства України [10]. Це відображає усвідомлення державою небезпеки недобросовісної поведінки у процесі, яка є формально правомірною, проте суперечить основній меті та завданням цивільного судочинства, а отже завдає шкоди як приватним інтересам учасників процесу, так і публічним інтересам, та перешкоджає ефективному правосуддю [11, с. 355].

Як зазначено в постанові Верховного Суду (ВС) від 12 жовтня 2022 року у справі № 345/2935/21, зловживання процесуальними правами це особливий вид цивільного процесуального порушення, де відбувається порушення умов реалізації суб'єктивних цивільних процесуальних прав. Така поведінка перевищує (або порушує) межі здійснення суб'єктивних прав та може мати форму штучного ускладнення розгляду справи, перешкоджання винесенню рішення у справі та вчинення інших процесуальних дій [12].

Зловживання процесуальними правами, орієнтований перелік форм прояву якого наведений в частині другій статті 44 ЦПК України, суперечить фундаментальним принципам цивільного судочинства, на яких базується регулювання цивільних процесуальних відносин. Це підтверджує необхідність

дослідження зловживання процесуальними правами з урахуванням не лише правових, а й морально-етичних орієнтирів, що сприятиме правильному трактуванню і інших недобросовісних дій осіб для ідентифікації порушень.

Першим, якому фактично протиставляється зловживання процесуальними правами, пропонується розглянути принцип добросовісності, що є вирішальним для забезпечення справедливості судового процесу.

У частині третій статті 13 Цивільного кодексу України [13] передбачено, що не допускаються дії особи, що здійснюються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах (шикана) [14, с. 124]. Звернувши увагу на положення частини першої статті 44 ЦПК України, то на відміну від частини третьої статті 27 ЦПК України попередньої редакції ЦПК України, законом передбачається позитивна вимога — щодо добросовісного користування процесуальними правами (без згадки про добросовісне виконання процесуальних обов'язків) та негативна вимога — стриманість від зловживання процесуальними правами. Однак, обов'язок добросовісного виконання процесуальних обов'язків впливає з частини першої статті 143 ЦПК України, яка визначає мету застосування судом заходів процесуального примусу.

Про комплексність принципу добросовісності вказує і судова практика. В постанові ВС від 18 жовтня 2021 року у справі № 299/3611/19 передбачено, що на осіб, які беруть участь у справі, покладається обов'язок добросовісно здійснювати свої права і виконувати процесуальні обов'язки. При цьому під добросовісністю необхідно розуміти таку реалізацію прав і виконання обов'язків, що передбачають користування правами за призначенням, здійснення обов'язків у межах, визначених законом, недопустимість посягання на права інших учасників цивільного процесу, заборона зловживати наданими правами [15]. Саме на межах реалізації прав при визначенні зловживання правами акцентується увага і в статті 17 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [16], яка ратифікована Україною відповідним законом від 17.07.1997 р. [17].

Н. Ю. Сакара до складових принципу добросовісності також включає процесуальний естопель (або доктрина заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*)), що вимагає від учасників сумлінної, послідовної поведінки при здійсненні процесуальних прав та виконанні обов'язків [6, с. 5, 20].

Наприклад, в постанові ВС від 29 липня 2022 року у справі № 495/6578/17 відхиляючи доводи касаційної скарги Верховним Судом було враховано суперечливу поведінку заявника, яка полягала у зміні позиції щодо спірного будинку. Звернувшись із зустрічним позовом, особа погоджувалась із позивачем, що будинок є спільною сумісною власністю подружжя, просив здійснити його поділ. У відзиві

на первісний позов він стверджував, що будинок будувався за власні кошти, що не підтверджувалося належними та допустимими доказами. Такі дії спрямовані на створення в учасників процесу помилкове уявлення про підставність заперечень проти позову та добросовісність відповідача [18].

Аналізуючи суб'єктивну сторону зловживання процесуальними правами І. О. Журба зауважує, що при оцінці поведінки учасників цивільних процесуальних правовідносин за критерієм добросовісності, важливим є умисел, свідоме вчинення дій. Відтак, помилки, допущені особами через незнання процесуально-правових норм не слід вважати зловживанням процесуальними правами [19, с. 103].

В тісному взаємозв'язку з принципом добросовісності в контексті зловживання процесуальними правами є принцип співпраці між судом та сторонами процесу, що має важливе значення для ефективного та належного правосуддя [20, с. 5]. Він проявляється не лише у взаємодії сторін між собою, а й у координації їх дій судом, що разом має сприяти вирішенню спору, а не перешкоджати йому, як це відбувається при зловживанні процесуальними правами.

Наступним є принцип справедливого судового розгляду, адже використання свого права не за своїм призначенням (затягування строків судового розгляду, створення додаткових витрат для іншої сторони, навмисне створення штучних перешкод іншим учасникам процесу) перешкоджає справедливому судовому розгляду, порушує гарантоване законом право на справедливий суд [21, с. 121] (частина перша статті 2 ЦПК України, частина перша статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

Зловживання процесуальними правами тісно пов'язаний з принципами диспозитивності, рівності, змагальності та правової визначеності. Принцип диспозитивності визначає, можливість учасників справи розпоряджатися своїми правами на власний розсуд (частина третя статті 13 ЦПК України). Процесуальне законодавство наділяє учасників процесу великим арсеналом інструментів для захисту своїх прав, свобод чи законних інтересів [3, с. 31]. Використовуючи ж їх всупереч своєму призначенню, порушується принцип змагальності, що впливає на результат вирішення спору — прийняте судом рішення. Так, порушується і принцип правової визначеності, бо приймається рішення, відмінне від того, яке мало б бути прийняте за нормальних умов судового процесу (порушення законних очікувань). Це, в свою чергу, підриває довіру до правосуддя.

Щодо принципу пропорційності в контексті зловживання процесуальними правами, то ЦПК України визначено безліч способів реагування судом на виявлені процесуальні правопорушення: від присічних (залишення заяви без розгляду, закриття провадження) до компенсаторних (компенсація судових витрат, штраф) [22, с. 13], застосування яких

має забезпечити баланс інтересів учасників процесу. При цьому подібні заходи мають відповідати меті їх застосування, що обмежує дискреційність суду.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, дослідження явища зловживання процесуальними правами у співвідношенні до фундаментальних засад цивільного процесу має як теоретичне значення — дозволяє більш повно розкрити специфіку зловживань процесуальними правами, як діяльності, яка ззовні відповідає нормам процесуального законодавства, але за своєю суттю суперечить завданням судочинства. Так і практичне,

адже допомагає відмежувати юридично допустиму поведінку від недобросовісної та, разом з цим, застосовувати більш ефективні відповідні механізми правового реагування, що справляє суттєвий вплив на організацію цивільного судочинства загалом.

В продовження розгляду принципу добросовісності перспективним для самостійного дослідження є нові форми зловживання процесуальними правами, що виникають в процесі удосконалення організації цивільного процесу, зокрема, у зв'язку з впровадженням підсистеми «Електронний суд», та механізми протидії їм.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ФІНАНСУВАННЯ: Автори не отримували фінансування для цього дослідження.

ЗАЯВА ПРО ДОСТУПНІСТЬ ДАНИХ: Не застосовується.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література

- Атаманчук Н.І., Монаєнко А.О. Щодо поняття добросовісності учасників цивільного судочинства в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 2. С. 161–164. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-2/35>. URL: https://lsej.org.ua/2_2022/35.pdf (дата звернення: 16.02.2026).
- Боровська І.А. Взаємозв'язок зловживання цивільними процесуальними правами з категоріями «добросовісність» та «суб'єктивне право». *Право і суспільство*. 2018. № 3(2). С. 31–38. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2018_3\(2\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2018_3(2)_7) (дата звернення: 16.02.2026).
- Гонало Р.Ф. Зловживання цивільними процесуальними правами в контексті тлумачення окремих складових принципу диспозитивності. *Зловживання процесуальними правами: шляхи протидії: матеріали круглого столу*, м. Одеса, 27 лист. 2015 р. Одеса: Фенікс, 2015. С. 29–31. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1220d054-f435-4848-bf54-4ede2626ae20/content> (дата звернення: 16.02.2026).
- Кройтор В.А. Тенденції трансформації системи принципів цивільного судочинства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 12. С. 328–337. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.49>. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/12/51.pdf> (дата звернення: 16.02.2026).
- Панайд Я.І. (Не)виконання процесуальних обов'язків в контексті принципу добросовісності у цивільному судочинстві. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 116–126. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.18>. URL: https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/1_2025/20.pdf (дата звернення: 16.02.2026).
- Сакара Н.Ю. Принцип добросовісності та зловживання процесуальними правами : матеріали презентації. *Верховний Суд*. 2022. 28 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/Prezent_Princ_dobroso.pdf (дата звернення: 16.02.2026).
- Черемнов Д.В. Презумпція добросовісності учасників цивільного процесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Т. 1,7 № 4. С. 174–178.
- Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 16.02.2026).
- Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 16.02.2026).
- Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 16.02.2026).
- Атаманчук Н.І., Костюченко О.Є. Зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 352–355. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-9/87>. URL: https://lsej.org.ua/9_2021/89.pdf (дата звернення: 16.02.2026).
- Постанова Верховного Суду від 12.10.2022 р. у справі № 345/2935/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106820544> (дата звернення: 16.02.2026).
- Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 16.02.2026).

14. Надьон А.Р., Скобова О.В. Процесуальні диверсії у цивільному судочинстві. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2020. № 7. С. 123–126. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/30>. URL: https://lsej.org.ua/7_2020/32.pdf (дата звернення: 16.02.2026).
15. Постанова Верховного Суду від 18.10.2021 р. у справі № 299/3611/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100396061> (дата звернення: 16.02.2026).
16. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 16.02.2026)
17. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.02.2026).
18. Постанова Верховного Суду від 29.07.2022 р. у справі № 495/6578/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105482070> (дата звернення: 16.02.2026).
19. Журба І. О. Зловживання сторонами процесуальними правами у цивільному процесі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2013. № 4 (98). С. 102–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2013_4_32 (дата звернення: 16.02.2026).
20. ELI-UNIDROIT. Модельні європейські правила цивільного процесу. Від транскордонних принципів до європейських правил цивільного процесу / І. О. Ізарова, Т. А. Цувіна, Ю. Д. Притика та ін. Київ : ВПЦ «Київський університет». 2025. 175 с. URL: https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2025/11/Ukrainian-ELI_UNIDROIT.pdf (дата звернення: 16.02.2026).
21. Дяченко С. В., Козін О. В. Зловживання цивільними процесуальними правами. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2021. № 2 (50). С. 121–126. URL: <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/242895/316928>. (дата звернення: 16.02.2026).
22. Луспенник Д. Д. Засоби запобігання зловживанням процесуальними правами у цивільному судочинстві: онлайн практикум. *Верховний Суд*. 2021. 24 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Luspenyk_2021_03_15.pdf (дата звернення: 16.02.2026).

References

1. Atamanchuk, N. I., & Monaienko, A. O. (2022). Shchodo poniattia dobrosovisnosti uchasnykiv tsyvilnoho sudochynstva v Ukraini [On the concept of good faith of participants in civil proceedings in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal — Legal Scientific Electronic Journal*, (2), 161–164. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-2/35>. Retrieved from https://lsej.org.ua/2_2022/35.pdf [in Ukrainian].
2. Borovska, I. A. (2018). Vzaimozv'язok zlozhyvannia tsyvilnymy protsesualnymy pravamy z katehoriiami “dobrosovisnist” ta “subiektivne pravo” [The relationship between abuse of civil procedural rights and the categories of “good faith” and “subjective right”]. *Pravo i suspilstvo — Law and Society*, 3(2), 31–38. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2018_3\(2\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2018_3(2)_7) [in Ukrainian].
3. Honalo, R. F. (2015). Zlozhyvannia tsyvilnymy protsesualnymy pravamy v konteksti tlumachennia okremykh skladovykh pryntsyphu dyspozytyvnosti [Abuse of civil procedural rights in the context of the interpretation of individual components of the principle of discretion]. *Zlozhyvannia protsesualnymy pravamy: shliakhy protydii [Abuse of procedural rights: ways to counteract]: materialy kruhloho stolu*, m. Odesa, 27 lyst. 2015 r. Odesa: Feniks, 29–31. Retrieved from <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1220d054-f435-4848-bf54-4ede2626ae20/content> [in Ukrainian].
4. Kroitor, V. A. (2025). Tendentsii transformatsii systemy pryntsyypiv tsyvilnoho sudochynstva [Trends in the transformation of the system of principles of civil justice]. *Analitichno-porivnialne pravoznaustvo — Analytical and comparative jurisprudence*, (12), 328–337. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.49>. Retrieved from <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/12/51.pdf> [in Ukrainian].
5. Panaid, Ya. I. (2025). (Ne)vykonannia protsesualnykh obov'язkiv v konteksti pryntsyphu dobrosovisnosti u tsyvilnomu sudochynstvi [(Non)fulfillment of procedural obligations in the context of the principle of good faith in civil proceedings] *Pravo i suspilstvo — Law and Society*. (1.), 116–126. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.18>. Retrieved from https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/1_2025/20.pdf [in Ukrainian].
6. Sakara, N. Yu. (2022). Pryntsyph dobrosovisnosti ta zlozhyvannia protsesualnymy pravamy [The principle of good faith and abuse of procedural rights]: materialy prezentatsii. *Verkhovnyi Sud — Supreme Court*. 28. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/Prezent_Princ_dobrosov.pdf [in Ukrainian].
7. Cheremnov, D. V. (2014). Prezumptsiia dobrosovisnosti uchasnykiv tsyvilnoho protsesu [Presumption of good faith of participants in civil proceedings]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu — Scientific Bulletin of the Kherson State University*. T.1, (4), 174–178 [in Ukrainian].
8. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy, Zakon Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine, Law of Ukraine] № 1618-IV (2004). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> [in Ukrainian].
9. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy, Zakon Ukrainy [Commercial Procedure Code of Ukraine, Law of Ukraine] № 1798-XII. (1991). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> [in Ukrainian].

10. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy, Zakon Ukrainy [Code of Administrative Procedure of Ukraine, Law of Ukraine] № 2747-IV (2005). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> [in Ukrainian].
11. Atamanchuk, N. I., & Kostyuchenko, O. Ye. (2021). Zlovzhyvannia protsesualnymy pravamy v tsyvilnomu sudochynstvi v Ukraini [Abuse of procedural rights in civil proceedings in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal — Legal Scientific Electronic Journal*, (9), 352–355. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-9/87>. Retrieved from https://lsej.org.ua/9_2021/89.pdf [in Ukrainian].
12. Postanova Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Supreme Court] № 345/2935/21 (2022). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106820544> [in Ukrainian].
13. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy, Zakon Ukrainy [Civil Code of Ukraine, Law of Ukraine] № 435-IV (2003). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].
14. Nadyon, A. R., & Skobova, O. V. (2020). Protseualni dyversii u tsyvilnomu sudochynstvi [Procedural sabotage in civil proceedings]. *Yurydychnyi elektronnyi naukovyi zhurnal — Legal electronic scientific journal*. (7), 123–126. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/30>. Retrieved from https://lsej.org.ua/7_2020/32.pdf [in Ukrainian].
15. Postanova Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Supreme Court] № 299/3611/19 (2021). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100396061> [in Ukrainian].
16. Konventsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms] (1950). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
17. Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv № 2, 4, 7 ta 11 do Konventsii, Zakon Ukrainy [On the ratification of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, the First Protocol and the 1950 Protocols, the First Protocol and Protocols Nos. 2, 4, 7 and 11 to the Convention, Law of Ukraine] № 475/97-VR (1997). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
18. Postanova Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Supreme Court] № 495/6578/17 (2022). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105482070> [in Ukrainian].
19. Zhurba, I. O. (2013). Zlovzhyvannia storonamy protsesualnymy pravamy u tsyvilnomu protsesi [Abuse of procedural rights by parties in civil proceedings]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky — Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Sciences*, (4 (98)), 102–105. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2013_4_32 [in Ukrainian].
20. ELI-UNIDROIT. Modelni yevropeyski pravyla tsyvilnoho protsesu. Vid transkordonnykh pryntsyypiv do yevropeyskykh pravyl tsyvilnoho protsesu [Model European Rules of Civil Procedure. From Transborder Principles to European Rules of Civil Procedure]. I. O. Izarova, T. A. Tsuvina, Yu. D. Prytyka ta in. (2025) Kyiv: VPTs “Kyivskiy universytet” [VOC “Kyiv University”], 175. Retrieved from https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2025/11/Ukrainian-ELI_UNIDROIT.pdf [in Ukrainian].
21. Diachenko, S. V., & Kozin, O. V. (2021). Zlovzhyvannia tsyvilnymy protsesualnymy pravamy [Abuse of Civil Procedural Rights]. *Visnyk NTUU “KPI”. Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo — Bulletin of NTUU “KPI”. Political Science. Sociology. Law*. (2 (50)), 121–126. Retrieved from <https://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/242895/316928> [in Ukrainian].
22. Luspenyk, D. D. (2021). Zasoby zapobihannia zlovzhyvanniam protsesualnymy pravamy u tsyvilnomu sudochynstvi [Means of preventing abuse of procedural rights in civil proceedings: online workshop]: onlain praktykum. *Verkhovnyi Sud — Supreme Court*. 24. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Luspenyk_2021_03_15.pdf [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 22.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації: 26.03.2026